

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KONSERWACJA TECHNICZNA I ESTETYCZNA 14 OBRAZÓW OLEJNYCH NA
PŁÓTNIE - STACJI DROGI KRZYŻOWEJ Z II POŁ. XVIII W.
Z WNETRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO
W PRZYBYŁAWICACH (POW. OŻARÓW, WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE).

1. Historia i charakterystyka obiektów.

Parafia w Przybysławicach istniała już w I połowie XIV w., kiedy to wymieniana jest w spisie świętopietrza. Kościół nosił wówczas wezwanie Św. Stanisława. W parafii funkcjonował kościół drewniany, wzniesiony według ks. Jana Wiśniewskiego w 1414 r. z fundacji Jana Pakosza, uległ on pożarowi w 1790 r. Na jego miejscu postawiono krytą słomą kaplicę, która przetrwała do 1843 r. Kolejną świątynię na miejscu kaplicy wznosił ks. Feliks Dunin wraz z fundatorami Józefem Wiercińskim i Antonim Bełdowskim. Jej konsekracji pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego dokonał 6 sierpnia 1862 r. ks. biskup Józef Michał Juszyński.

We wnętrzu obecnego kościoła parafialnego pw. Przemienienia Pańskiego w Przybysławicach zachowały się elementy wyposażenia wcześniejszych świątyń. W ołtarzu bocznym znajduje się późnogotycka, drewniana figura Chrystusa Zmartwychwstałego, na ścianach nawy powieszone są dużych rozmiarów obrazy stanowiące cykl 14 stacji Drogi Krzyżowej. Obrazy namalowane zostały w II poł. XVIII w. Oprawione są w drewniane, profilowane ramy zwieńczone symetrycznym ornamentem liściastym, z okrągłą tarczą numeru stacji i prostym krzyżem na szczycie. Ikonografia do poszczególnych obrazów zaczerpnięta została prawdopodobnie z klasycznych kompozycji grafik lub rycin z epoki. Wszystkie obrazy mają format 165 cm (wys.) x 102,5 cm (szer.). Obrazy wykonane zostały w technice olejnej na płótnie rozpiętym na drewnianych krosnach. Stacje Drogi Krzyżowej wpisane zostały do Rejestru Zabytków województwa świętokrzyskiego pod numerem 72B, pozycja 23, decyzją z dnia 28 czerwca 2006 r..

2. Technika wykonania.

Obrazy.

Obrazy namalowane są na płótnie (lnianym ?) zagruntowanym zaprawą kredowo-klejową. Płótna napięte zostały na drewniane krosna, łączone w narożnikach na stałe, bez możliwości rozklinowania. Obrazy namalowane są farbami w technice olejnej. Warstwa malarska zabezpieczona była werniksem żywicznym.

Drewniane ramy.

Drewniane ramy obrazów wykonane zostały z drewna iglastego, metodami stolarskimi. Ornamenty w zwieńczeniu wykonane zostały w drewnie liściastym (lipowym ?). Na powierzchnie listew ram i ornamentów zwieńczenia nałożona została politura szelakowa. Wypukłe cyfry rzymskie z numerami stacji pokryte zostały szlagmetalem w technice mikstionowej.

3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń.

Obrazy.

Obrazy osadzone są w ramach, które przylegają do płótna wzdłuż wszystkich boków od strony lica. Płótna obrazów są mocno dociśnięte do desek krosien, co spowodowało ich odkształcenia i zagięcia. Miejscami widoczne są pofalowania płócien spowodowane nieregularnym naciąganiem na krosnach oraz naprężeniami włókien płótna spowodowanymi nagłymi zmianami wilgotności i temperatury we wnętrzu kościoła. Lica obrazów pokryte są siatką spękań, miejscami warstwa malarska wraz z zaprawą odspojona jest od płótna tworząc łuski i „daszki”. Na obrazach II, V, VII, IX, XIII i XIV widoczne są przedarcia płótna spowodowane czynnikami mechanicznymi, nieprofesjonalnie naprawiane. Werniks pokrywający obrazy ocenić można w całości na późniejszy, o niewiadomym składzie. Powierzchnia obrazów jest mocno pociemniała, być może w wyniku osiadłego brudu lub/i pociemnienia werniksu. Obrazy zachowały się w stanie technicznym wymagającym pilnego podjęcia prac konserwatorskich.

Drewniane ramy.

Drewno ram wykazuje liczne ślady działalności drewnojadów. Powierzchnia pierwotnie politurowana jest mocno pociemniała i zabrudzona. W wielu miejscach widoczne są pęknięcia i ubytki drewna. Pozłota na cyfrach zwieńczenia ram jest przetarta, pociemniała i miejscami skorodowana.

4. Wnioski i założenia konserwatorskie.

Obrazy.

Ze względu na zły stan techniczny obrazów olejnych na płótnie oraz zniszczenia spowodowane nieestetycznie wykonanymi zabiegami renowacyjnymi proponuje się wykonanie kompleksowej konserwacji technicznej i estetycznej całego cyklu Drogi Krzyżowej wraz z drewnianymi ramami. W pierwszej kolejności wykonane zostaną badania konserwatorskie mające na celu stwierdzić stan techniczny drewnianych krosien, płócien, warstw zaprawy i oryginalnej warstwy malarskiej, zasięg i jakość ewentualnych uzupełnień (kitów). Na tej podstawie podjęte zostaną decyzje konserwatorskie dotyczące metod i zakresu naprawy płótna oraz ewentualnej konieczności wymiany drewnianych krosien. Usunięte zostaną warstwy wtórnych werniksów, kitów i przemalowań, odwrocia obrazów zostaną odczyszczane z warstwy kleju i zabrudzeń oraz poddane zabiegom dezynfekcji. Płótna zostaną również wyprasowane i w razie konieczności zdublowane na nowe podłoże na stole ciśnieniowym. Wszelkie ubytki i pęknięcia płótna będą uzupełnione i scalone. Po wykonaniu zabiegów technicznych przeprowadzona zostanie konserwacja estetyczna obiektów. Zabiegi te będą miały na celu przywrócić pierwotny estetyczny i historyczny wygląd obrazów. Polegać będą na uzupełnieniu ubytków zapraw, scaleniu kolorystycznym pierwotnej warstwy malarskiej przy użyciu odwracalnych farb żywicznych (Maimerii Restauro) i końcowym werniksowaniu powierzchni odpowiednio dobranym werniksem na bazie żywic syntetycznych.

Drewniane ramy.

Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej drewna ram, polegającej na jego odczyszczeniu, dezynfekcji, dezynsekcji i impregnacji wzmacniającej. Pęknięcia i rozluźnione miejsca łączy wzmocnione zostaną klejem odwracalnym. Z powierzchni ram usunięte zostaną warstwy wosków i zabrudzeń. Ubytki formy ram i ornamentów zostaną uzupełnione wstawkami z drewna i masy epoksydowej np. Sika S.C. 258. Nowe wstawki i kity zostaną scalone kolorystycznie do koloru drewna oryginału z użyciem bejcy. Na koniec drewno ram zostanie zabezpieczone politurą szelakową. Elementy dekoracyjne w zwieńczeniach, wykonane z drewna lipowego zostaną odczyszczane chemicznie z warstw lakierów, również chemicznie usunięta zostanie warstwa szlagmetal zdbiająca cyfry rzymskie. W tych samych miejscach nałożone zostanie złoto płatkowe metodą na mikstion olejny lub w technice Instacoll.

5. Program prac konserwatorskich.

Obrazy.

1. Dokładne udokumentowanie obrazów in situ z zastosowaniem fotografii cyfrowej o wysokiej rozdzielczości.
2. Ewentualne zabezpieczenie złuszczeń na licach obrazów z użyciem bibuły japońskiej i kleiku glutynowego.
3. Demontaż obrazów wraz z ramami i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.
4. Oddzielenie ram od obrazów z dbałością o stan lica i warstwy malarskiej.
5. Oddzielenie płócien obrazów od listew krosien.
6. Wstępne oczyszczenie lica i odwrocia obrazów z kurzu i powierzchniowych zanieczyszczeń z użyciem miękkich pędzli i odkurzaczy.
7. Pobranie próbek warstwy malarskiej do badań laboratoryjnych (pigmenty i spoiwa) oraz do określenia przekroju warstw technologicznych.
8. Przeprowadzenie prób na odporność warstw pierwotnych na rozpuszczalniki w celu ustalenia sposobu na usunięcie werniksów i przemalowań. Pozytywne rezultaty będą warunkiem przeprowadzenia kolejnych zabiegów.

9. Usunięcie wtórnego werniksu oraz ewentualnych warstw punktowań i przemalowań z zastosowaniem odpowiednio dobranych kompozycji rozpuszczalników.
10. Zbadanie ewentualnych kitów w celu określenia zasięgu warstw oryginalnych oraz zbadanie stanu płótna pod nimi. W razie stwierdzenia ich zgodności z zasięgiem ubytków, próba modyfikacji ich powierzchni w celu upodobnienia jej w większym stopniu do charakteru faktury oryginalnej. W razie niemożności ich opracowania, zachodzenia kitów na lico oryginalnych warstw malarskich lub/i stwierdzenia konieczności reperacji płótna pod kitami, częściowe lub całościowe ich usunięcie metodami mechanicznymi lub chemicznymi.
11. Wykonanie naprawy uszkodzeń płótna poprzez sklejenie rozdarć, wklejenie protez w miejscach ubytków płótna i ewentualnie zastosowanie wzmocnień od odwrocia.
12. W razie stwierdzenia niewystarczającej siły nośnej płócien jako podłoża strukturalnego malowideł, konieczne może być zdublowanie obrazów na nowe płótno lniane z zastosowaniem wosku dublażowego np. Lascaux lub masy woskowo-żywicznej. W razie zaistnienia takiej konieczności, zabieg dublażu obejmowałby opracowanie odwrocia płótna oryginalnego, przygotowanie odpowiedniego płótna dublującego, naniesienie substancji klejącej kolejno na oba płótna oraz ich spojenie z zastosowaniem temperatury i docisku (stół ciśnieniowy).
13. Napięcie obrazów na pierwotne podłoże drewniane poddane konserwacji technicznej lub nowe krosna drewniane z możliwością regulacji naprężenia płócien.
14. Uzupełnienie ubytków warstw zapraw z zastosowaniem elastycznego kitu woskowego lub akrylowego.
15. Nałożenie na lico obrazów warstwy izolującego werniksu retuszerskiego (syntetycznego).
16. Wykonanie scalenia kolorystycznego lica obrazów metodą naśladowczą z użyciem odwracalnych farb żywicznych np. Maimeri Restauro.
17. Zabezpieczenie lica obrazów z zastosowaniem półmatowych werniksów na bazie żywic syntetycznych.
18. Osadzenie obrazów w pierwotne ramy poddane zabiegom konserwatorskim.
19. Transport obrazów i montaż w pierwotnych miejscach na ścianach nawy kościoła.
20. Wykonanie pełnej dokumentacji konserwatorskiej według obowiązującego schematu.

Drewniane ramy.

1. Demontaż ram z obrazów.
2. Oczyszczenie ram z luźnych nawarstwień brudu i kurzu.
3. Usunięcie metalowych elementów, tj. gwoździ, haków ze struktury drewna ram.
4. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji metodą iniekcji i powlekania środkiem owadobójczym np. Altax, Permethrin oraz dezynfekcji np. Preventol.
5. Impregnacja drewna ram roztworem tworzywa akrylowego np. Hekol I50, Paraloid B72 w ksylenie, toluenie i acetonie (10-15%), metodą kąpieli elementów drobnych i powlekania partii struktury od strony lica i odwrocia.
6. Usunięcie wszystkich nieoryginalnych przemalowań i nawarstwień metodą chemiczną, bądź mechaniczną, wybraną na podstawie prób z powierzchni ram.
7. Chemiczne usunięcie szlagmetalów i doczyszczanie ewentualnych, zachowanych złocen kompozycją rozpuszczalników z udziałem DMF.
8. Sklejenie rozluźnionych połączeń drewna przy użyciu kleju- tworzywa akrylowego np. Hekol I50, Paraloid B72.
9. Wymiana lub wzmocnienie elementów konstrukcji odwrocia ram.
10. Rekonstrukcja zniszczonych fragmentów rzeźbiarskich i ubytków mechanicznych struktury i ornamentyki w drewnie i masie np. SikaSC 258.
11. Uzupełnienie znacznych ubytków drewna w formie wstawek drewniane lub kitów trocinowych na bazie żywicy akrylowej np. Hekol I50 lub Paraloid B 72.
12. Uzupełnienie lub rekonstrukcja złocen cyfr rzymskich w zwieńczeniach ram z użyciem złota płatkowego w technice mikstionowej lub Instacoll.
13. Zabezpieczenie powierzchni złocen 5% roztworem Paraloid B72 w acetonie.
14. Scalenie kolorystyczne kitów i uzupełnień drewna w partii drewnianej struktury ram do koloru lokalnego drewna przy użyciu żywicy akrylowej np. Paraloid B 72 z pigmentami, bejcy spirytusowej lub farb żywicznych (po wykonaniu prób).

15. Rekonstrukcja warstw politory szelakowej na strukturze ram.
16. Montaż ram na obrazach.
17. Wykonanie pełnej dokumentacji konserwatorskiej według obowiązującego schematu.